

POSTANOWIENIE

Dnia 11 stycznia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Siuchniński (przewodniczący)

SSN Andrzej Stępka (sprawozdawca)

SSN Paweł Wiliński

po rozpoznaniu w dniu 11 stycznia 2022 r. na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k.,
w sprawie R. B. podejrzanego o czyn z art. 207 § 1 k.k.,
w przedmiocie środka zabezpieczającego
kasacji Prokuratora Generalnego wniesionej na korzyść skazanego
od prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w K. z dnia 29 października 2019 r., sygn. akt II Ko [...],

postanowił

uchylić zaskarżone postanowienie i sprawę przekazać do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w K.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 9 stycznia 2018 r., w sprawie o sygn. akt II K [...], Sąd Rejonowy w K. na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. umorzył postępowanie karne wobec R. B. podejrzanego o czyn z art. 207 § 1 k.k. polegający na tym, że w okresie od kwietnia 2007 r. daty bliżej nieustalonej, do 18 lutego 2017 r. w S., pow. [...], woj. [...], znęcał się psychicznie i fizycznie nad matką A. B. w ten sposób, że będąc pod wpływem alkoholu wszczynał awantury domowe, podczas których popychał ją i szarpał za ubranie, a w dniu 18 lutego 2017 r. przewrócił wymienioną na podłogę, dusił, rzucał w nią przedmiotami codziennego użytku, groził pozbawieniem życia, ubliżał słowami

powszechnie uznawanymi za obelżywe, nękał, niepokoił, zakłócał spoczynek nocny, wyganiał ze wspólnie zajmowanego mieszkania oraz znęcał się psychicznie nad siostrą X. B. w taki sposób, że groził jej pozbawieniem życia, a w dniu 18 lutego 2017 r. przyłożył do jej klatki piersiowej nóż, zakłócał spoczynek nocny swoim agresywnym postępowaniem, zmuszał ją do opuszczenia mieszkania, nękał, niepokoił oraz zakłócał spoczynek nocny (k. 163).

Na podstawie art. 93a § 1 pkt 3 k.k., art. 93b § 1 i 3 k.k., art. 93c pkt 1 k.k. i art. 93f § 2 k.k. Sąd orzekł wobec R. B. środek zabezpieczający w postaci terapii uzależnień od alkoholu w Poradni Zdrowia Psychicznego Poradni Odwykowej w K.. Nadto orzekł o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej podejrzanemu z urzędu oraz kosztach postępowania w sprawie (k. 163-167).

Powyższe orzeczenie uprawomocniło się bez postępowania odwoławczego w dniu 17 stycznia 2018 r. (k. 177).

W toku postępowania wykonawczego, na podstawie pisemnej informacji Przychodni Specjalistycznej Poradni Leczenia Uzależnień z dnia 3 lipca 2018 r., Sąd Rejonowy w K. ustalił, iż R. B. w okresie po orzeczeniu wobec niego środka zabezpieczającego zgłosił się do specjalisty terapii uzależnień tylko w dniach 12 stycznia 2018 r. oraz 21 lutego 2018 r., a następnie zaprzestał kontynuowania terapii (k. 188). Ponadto, jak wynikało z pisma [...] Centrum Psychiatrii w M. z dnia 5 października 2018 r., R. B. został przyjęty do Szpitala w dniu 22 sierpnia 2018 r. na Oddział Psychiatryczny, a następnie w dniu 26 września 2018 r. na Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu, gdzie realizował program psychoterapii odwykowej – przebywał w tym Szpitalu do dnia 10 października 2018 r. (k. 204, 206). W dniu 1 marca 2019 r. do Sądu Rejonowego w K. wpłynęło pismo Poradni Leczenia Uzależnień, z treści którego wynikało, że R. B. nie podjął leczenia uzależnienia od alkoholu (k. 210).

Z kolejnej, uzyskanej przez Sąd informacji [...] Centrum Psychiatrii w M. z dnia 16 maja 2019 r. wynikało, iż podejrzany ponownie przebywał w Szpitalu w okresie od 31 stycznia 2019 r. do 8 maja 2019 r. - i przebywał w nim nadal od 9 maja 2019 r. (k. 231).

Powołani postanowieniem Sądu Rejonowego w K. z dnia 24 czerwca 2019 r. biegli lekarze psychiatrzy i psycholog wydali opinię psychiatryczno-psychologiczną, w treści której wskazali, że R. B. jest uzależniony od alkoholu, za czym przemawiają: picie ciągami, klinowanie, spadek tolerancji na alkohol, doznawanie objawów abstynenckich, utrata kontroli nad ilością spożywanego alkoholu, poczucie przymusu picia i nieprzestrzeganie abstynencji pomimo uczęszczania na terapię ambulatoryjną. Biegli stwierdzili, iż wobec nieregularnego uczęszczania na terapię ambulatoryjną oraz nieprzestrzegania abstynencji, zasadna jest zmiana środka zabezpieczającego i umieszczenie podejrzanego w stacjonarnym ośrodku leczenia uzależnień. Podczas posiedzenia tego Sądu w dniu 29 października 2019 r., biegli uzupełnili opinię wskazując, iż u podejrzanego oprócz uzależnienia od alkoholu występuje także choroba psychiczna w postaci schizofrenii paranoidalnej, dlatego konieczna jest zmiana środka zabezpieczającego z leczenia ambulatoryjnego na terapię uzależnień w warunkach stacjonarnych w placówce realizującej terapię dla osób z podwójną diagnozą. Biegli stwierdzili ponadto, iż z przebiegu choroby wynika, że z powodu nieprzyjmowania leków w warunkach domowych oraz okresowego przyjmowania substancji psychoaktywnych, dotychczas stosowany środek zabezpieczający jest nieskuteczny, a jednocześnie zachodzi wysokie prawdopodobieństwo popełnienia w przyszłości czynów o znacznej społecznej szkodliwości. Orzekli w konkluzji, że wobec R. B. istnieje konieczność zastosowania środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia go w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym (k. 267-268).

Postanowieniem z dnia 29 października 2019 r., w sprawie o sygn. akt X Ko [...] [sprawa karna II K [...]], wydanym w postępowaniu wykonawczym, Sąd Rejonowy w K. na podstawie art. 93a § 1 pkt 4 k.k., art. 93b § 1 i 3 k.k. i art. 93c pkt 1 k.k. w zw. z art. 93d § 1 k.k. w zw. z art. 93g § 1 k.k., zmienił środek zabezpieczający w postaci terapii uzależnień od alkoholu w Poradni Zdrowia Psychicznego Poradni Odwykowej w K., orzeczony wobec R. B. postanowieniem Sądu Rejonowego w K. z dnia 9 stycznia 2018 r. - i zastosował wobec niego środek zabezpieczający w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie

psychiatrycznym. Nadto Sąd rozstrzygnął w przedmiocie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu i zwolnił podejrzanego od ponoszenia kosztów postępowania (k. 269-270).

Uzasadniając wydane orzeczenie Sąd podniósł, że podejrzany jest osobą uzależnioną od alkoholu, jednakże nie stosował się do orzeczonego wcześniej środka zabezpieczającego. Jakkolwiek podejmował próby leczenia ambulatoryjnego, to nieregularnie uczęszczał na terapię oraz nie przestrzegał abstynencji. Zgłaszał się również na leczenie stacjonarne do [...]CP w M., ale i te próby wyjścia z uzależnienia nie przyniosły efektu. Sąd wskazał, że wydana przez biegłych opinia jednoznacznie wskazuje, iż dotychczas stosowana terapia w ramach orzeczonego środka zabezpieczającego okazała się niewystarczająca, a biorąc pod uwagę wysokie prawdopodobieństwo popełnienia w przyszłości przez niego czynów zabronionych o znacznej społecznej szkodliwości, konieczna jest zmiana dotychczas stosowanego wobec sprawcy środka zabezpieczającego na umieszczenie w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym.

Powyższe orzeczenie nie zostało zaskarżone przez żadną ze stron postępowania i uprawomocniło się z dniem 15 listopada 2019 r. (k. 279).

Po uzyskaniu opinii komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających przy Ministrze Zdrowia, dotyczącej miejsca realizacji środka zabezpieczającego orzeczonego wobec R. B., Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z dnia 9 stycznia 2020 r. wskazał jako miejsce wykonywania tego środka [...] Centrum Psychiatrii w M., dysponujące podstawowym poziomem zabezpieczenia (k. 306-307).

Postanowienie to uprawomocniło się z dniem 20 lutego 2020 r. (k. 368).

Kasację od postanowienia Sądu Rejonowego w K. z dnia 29 października 2019 r. o sygn. akt II Ko [...], wniósł na podstawie art. 521 § 1 k.p.k. na korzyść R. B. Prokurator Generalny.

Na zasadzie art. 523 § 1 k.p.k., art. 526 § 1 k.p.k. i art. 537 § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. zarzucił rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa karnego materialnego, tj. art. 93b § 3 k.k. i art. 93c pkt

1 k.k. w zw. z art. 93g § 1 k.k., polegające na orzeczeniu wobec R. B. na etapie postępowania wykonawczego środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, w miejsce orzeczonego wcześniej środka zabezpieczającego w postaci terapii uzależnień w systemie ambulatoryjnym w sytuacji, gdy orzeczenie takiego środka możliwe jest jedynie w wyroku lub postanowieniu o umorzeniu postępowania karnego na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k., a zmiana przez sąd orzeczonego wobec sprawcy wolnościowego środka zabezpieczającego lub sposobu jego wykonywania może nastąpić jedynie w granicach środków, o których mowa w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k.

Formułując powyższy zarzut Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w K.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja Prokuratora Generalnego okazała się być w sposób oczywisty zasadna, co uzasadniało jej rozpoznanie w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

Słusznie skarżący podnosi, że orzeczenie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym następuje wyłącznie przy wydawaniu orzeczenia przez sąd *meriti*, a więc na etapie merytorycznego rozpoznania kwestii sprawstwa osoby podejrzanej o popełnienie czynu zabronionego oraz jej poczytalności.

Z przepisów rozdziału X Kodeksu karnego dotyczącego środków zabezpieczających wynika, że sąd orzeka pobyt w zakładzie psychiatrycznym tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi (art. 93b § 5 k.k.), zaś art. 93g k.k. ściśle określa przypadki, w których sąd może orzec środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym. Z treści tego ostatniego przepisu wynika, że Sąd orzeka tego rodzaju środek zabezpieczający jedynie skazując (co przecież może nastąpić tylko w wyroku) sprawcę przestępstw popełnionych w warunkach określonych w art. 93g § 2 i § 3 k.k. lub umarzając postępowanie wobec sprawcy, co do którego umorzono postępowanie z powodu niepoczytalności.

Sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy określonego w art. 93c pkt 1 k.k., jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej

społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym. Z treści art. 93g § 2 k.k. wynika, że skazując sprawcę określonego w art. 93c pkt 2 k.k. na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, karę 25 lat pozbawienia wolności lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym. Zgodnie z art. 93g § 3 k.k., skazując sprawcę określonego w art. 93c pkt 3 k.k. na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, karę 25 lat pozbawienia wolności lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że skazany popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych.

Z analizy powyższych przepisów wynika, że jedynie o pozostałych środkach zabezpieczających wymienionych w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k. sąd może orzec również na etapie postępowania wykonawczego. Dotyczy to także sytuacji, gdy zachodzi potrzeba zmiany orzeczonego wobec sprawcy środka zabezpieczającego lub sposobu jego wykonywania, jeżeli poprzednio orzeczony środek stał się nieodpowiedni lub jego wykonywanie nie jest możliwe.

Stanowisko takie jest ugruntowane już w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W postanowieniu z dnia 14 maja 2021 r., w sprawie o sygn. akt III KK 104/21 (LEX nr 3175595), Sąd Najwyższy stwierdził - „Orzeczenie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym następuje wyłącznie przy wyrokowaniu, natomiast o pozostałych środkach zabezpieczających, tj. wymienionych w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k. sąd może orzec również na etapie postępowania wykonawczego”. Wskazano przy tym, że sąd orzeka pobyt w zakładzie psychiatrycznym tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi (art. 93b § 5 k.k.), zaś Kodeks karny w art. 93g k.k. ściśle określa przypadki, w których sąd może orzec środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym - a więc między innymi wobec sprawcy, co do którego umorzono postępowanie z powodu jego niepoczytalności.

Z kolei w postanowieniu z dnia 11 czerwca 2021 r., sygn. akt IV KK 227/21 (OSNK 2021, z. 10, poz. 38), Sąd Najwyższy podkreślił, że zmiana środka zabezpieczającego w toku postępowania wykonawczego może dotyczyć wyłącznie środków zabezpieczających określonych w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k. Natomiast w postępowaniu tym nie jest możliwe orzeczenie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym (art. 93a § 1 pkt 4 k.k.), jeżeli nie był on uprzednio orzeczony w postępowaniu jurysdykcyjnym (arg. z art. 199a § 1 k.k.w. w zw. z art. 93d § 6 k.k. w zw. z art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k.).

W podsumowaniu powyższych uwag należało przyznać rację skarżącemu, że orzeczenie Sądu Rejonowego w K. z dnia 29 października 2019 r., sygn. akt II Ko [...], zapadło z rażącym naruszeniem przepisów wskazanych w zarzucie kasacji. Nie ulega wątpliwości, że doszło do rażącego i mającego istotny wpływ na treść postanowienia naruszenia przepisów prawa karnego materialnego, tj. art. 93b § 3 k.k. i art. 93c pkt 1 k.k. w zw. z art. 93g § 1 k.k., polegającego na zastosowaniu wobec R. B. na etapie postępowania wykonawczego środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, w miejsce orzeczonego wcześniej środka zabezpieczającego w postaci terapii uzależnień w systemie ambulatoryjnym w sytuacji, gdy orzeczenie takiego środka możliwe jest jedynie w wyroku lub postanowieniu o umorzeniu postępowania karnego na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. (wobec niepoczytalności sprawcy), a zmiana przez sąd orzeczonego wobec sprawcy wolnościowego środka zabezpieczającego lub sposobu jego wykonywania może nastąpić jedynie w granicach środków, o których mowa w art. 93a § 1 pkt 1-3 k.k.

Trafnie skarżący powołuje się na wyrażony w doktrynie pogląd, zgodnie z którym właściwość sądu w zakresie stosowania w postępowaniu wykonawczym i wykonywania środków zabezpieczających nie została unormowana jednolicie, a jest uzależniona od rodzaju środka i przedmiotu postępowania. Stosownie do art. 199 § 1 k.k.w. sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji, jest właściwy do orzekania w przedmiocie środków zabezpieczających na zasadach określonych w rozdziale X Kodeksu karnego. Wprowadzenie tego przepisu ma charakter dostosowawczy; wynika z wprowadzonej nowelą z 2015 r. możliwości stosowania środków zabezpieczających nie tylko w wyroku, lecz również w postępowaniu

wykonawczym (zob. art. 93d § 2, 4 i 6 k.k., art. 202b § 1 k.k.w.). Właściwość sądu określona w art. 199 § 1 k.k.w. dotyczy stosowania w postępowaniu wykonawczym wszystkich środków przewidzianych w art. 93a § 1 k.k., z wyjątkiem pobytu w zakładzie psychiatrycznym (*por. K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, WKP 2017, teza 1 i 4*).

Przenosząc te rozważania na grunt niniejszej sprawy wskazać należy, że Sąd Rejonowy w K. orzekając w dniu 29 października 2019 r. wobec R. B. środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, uczynił to bez podstawy prawnej, wydając orzeczenie o internacji dopiero na etapie postępowania wykonawczego, do czego nie był uprawniony na mocy obowiązujących przepisów prawa karnego materialnego i prawa karnego wykonawczego. Uchybienie, którego dopuścił się Sąd było rażące i miało istotny wpływ na treść wydanego postanowienia, doszło bowiem do niezasadnego prawnie orzeczenia wobec R. B. pobytu w szpitalu psychiatrycznym. Z tych względów należało stwierdzić oczywistą trafność wniesionej kasacji oraz jej konkluzji, a to w zakresie konieczności uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w K.. Ponownie rozpoznając sprawę, Sąd pierwszej instancji uwzględnił zapatrywanie prawne wyrażone powyżej przez Sąd Najwyższy, a w toku procedowania, zapewne z udziałem biegłych lekarzy psychiatrów i psychologa, rozważył w zależności od sytuacji procesowej, możliwość zastosowania wobec R. B. środka zabezpieczającego, z uwzględnieniem oczywiście jego aktualnego stanu zdrowia psychicznego i ewentualnych postępów leczenia. Będzie też mieć na uwadze, że postanowieniem z dnia 23 czerwca 2021 r., w innej sprawie karnej o sygnaturze akt II K [X.], (XIII Ko [X.]), Sąd Rejonowy w X. na podstawie art. 93b § 2 i 3 k.k. w zw. z art. 204 § 1 k.k.w., art. 93a § 1 pkt 2 k.k. i art. 93d § 1 i 2 k.k., zmienił wobec podejrzanego R. B. środek zabezpieczający w postaci umieszczenia go w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, orzeczonego postanowieniem Sądu Rejonowego w K. w sprawie II K [X.] - i zastosował wobec niego środek zabezpieczający w postaci terapii, to jest, leczenia psychiatrycznego w warunkach Domu Pomocy Społecznej w K., gdzie aktualnie R. B. przebywa.

Uwzględniając przedstawioną argumentację, postanowiono jak na wstępie.